

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Ткаченко О.Т.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ХАРАКТЕРИСТИКА АКТУАЛЬНОГО СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ООП

Анотація. У тезах розглядається проблема психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Психологічна готовність інтерпретується як багатокомпонентне системне новоутворення, що поєднує когнітивний, мотиваційний, емоційний, вольовий, комунікативний та рефлексивний компоненти. Особливу увагу приділено комунікативній складовій як критично важливому чиннику успішної взаємодії в інклюзивному середовищі. Представлено результати емпіричного дослідження, проведеного серед педагогів Одеської області, що виявили низький рівень сформованості комунікативної компетентності у більшості учасників. Зроблено висновок про необхідність цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу та розробки спеціальних програм розвитку комунікативних навичок для підвищення ефективності інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта, психологічна готовність, педагог, комунікативна компетентність,

особливі освітні потреби (ООП), професійна підготовка, соціальний інтелект.

Abstract. In theses examines the issue of teachers' psychological readiness for inclusive education of children with special educational needs (SEN). Psychological readiness is interpreted as a multicomponent systemic formation that includes cognitive, motivational, emotional, volitional, communicative, and reflective components. Particular attention is given to the communicative aspect as a critically important factor for successful interaction in an inclusive environment. The article presents the results of an empirical study conducted among teachers in the Odesa region, which revealed a low level of communicative competence in the majority of participants. The study concludes with the necessity for targeted psychological and pedagogical support and the development of specialized programs aimed at enhancing communication skills to improve the effectiveness of inclusive education.

Key words: inclusive education, psychological readiness, teacher, communicative competence, special educational needs (SEN), professional training, social intelligence.

У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти особливої актуальності набуває проблема психологічної готовності педагогів до роботи з дітьми з ООП. Формування такої готовності розглядається як одне з пріоритетних завдань фахової підготовки та професійного становлення сучасного вчителя.

Психологічна готовність педагога до інклюзивного навчання охоплює широкий спектр характеристик і не зводиться до ситуативного бажання або короткотривалої установки на роботу з особливими дітьми. Це інтегративна особистісна якість, що формується в процесі поступового професійного розвитку і визначає здатність педагога ефективно діяти в інклюзивному середовищі [0]. У цьому контексті доцільно сприймати психологічну готовність як системне новоутворення, що поєднує мотиваційно-ціннісну орієнтацію, професійні знання, емоційно-вольову стабільність, а також здатність до ефективної комунікації, командної взаємодії та рефлексії. Такий підхід дозволяє розглядати готовність не лише як передумову інклюзивної діяльності, а як чинник суб'єктного включення педагога у процеси змін в освітньому просторі.

Досвід вивчення психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання вказує на складний та багатовимірний характер цього явища. Зокрема, в дослідженнях І. Дорожко, О. Малихіної та Л. Туріщевої наголошено на важливості усвідомленої обізнаності педагогів із ключовими положеннями інклюзивної освіти, її нормативною базою, особливостями психофізичного розвитку дітей з ООП та специфікою спілкування з ними. Науковці підкреслюють, що без достатнього рівня таких знань навіть висока мотивація не забезпечить ефективного функціонування педагога в інклюзивному освітньому середовищі [0]. У свою чергу І. Фаловська та М. Бойчук звертають увагу на необхідність практичної підготовки, що виявляється у

здатності педагога реалізовувати цінності інклюзії у власній педагогічній діяльності: забезпечувати ефективну комунікацію, застосовувати індивідуалізовані методики, взаємодіяти з батьками й міждисциплінарною командою фахівців. Автори підкреслюють зв'язок між психологічною готовністю та фактичними професійними діями педагога, що дозволяє говорити про її прикладний характер [0]. Б. Кагран і М. Шмідт підкреслюють значущість емоційно-ціннісного ставлення педагога до учня, що безпосередньо проявляється у процесі педагогічної взаємодії: відкритість, толерантність, гнучкість і готовність до співпраці визначають якість інтеграції дитини в інклюзивне середовище [0]. У сучасній науці відсутня єдина уніфікована структура психологічної готовності до інклюзії, тому дослідники пропонують багатокомпонентні моделі різного змісту. Зокрема, Є. Криворука розглядає психологічну готовність педагогів як утворення, що включає мотиваційний, особистісний, операційний, когнітивний та оціночний компоненти [0].

З огляду на проведений теоретичний аналіз та для забезпечення емпіричної діагностики, у межах нашого дослідження було запропоновано власну структурну модель психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП. У структурі моделі виділено шість основних компонентів: когнітивний, мотиваційний, емоційний, вольовий, комунікативний та рефлексивний. Серед них особливу увагу приділено саме комунікативному компоненту, який можна

тлумачити як здатність педагога до конструктивної взаємодії з усіма учасниками інклюзивного процесу – учнями, їхніми батьками, колегами тощо [0]. На думку Н. П'ясецької та М. Шпильової саме сформованість цього компонента значною мірою визначає ефективність практичної реалізації інклюзії в умовах закладу освіти [0].

У дослідженні комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП взяли участь 164 педагоги загальноосвітніх закладів Фонтанської територіальної громади Одеської області, які працюють в інклюзивних класах. Діагностика здійснювалась з використанням наступних психодіагностичних методик: методика «Оцінка комунікативних вмінь» Л. Міхельсона, Шкала інтерперсональної толерантності» М. Тхомое, М. Біртеля та Й. Віттемана, «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна та Н. Епштейна, «Тест соціального інтелекту» Дж. Гілфорда та М. Саллівена.

Результати діагностики комунікативного компоненту психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП свідчать про неоднорідність і загалом недостатню сформованість цього компоненту серед більшості досліджуваних. Найбільш інформативною щодо рівня розвитку комунікативних умінь виявилася методика Л. Міхельсона, що оцінює три ключові складові: залежність, компетентність та агресивність. Середнє значення за шкалою «компетентність» (11,5) перевищує аналогічні показники для шкал «залежності» (7,70) та

«агресивності» (7,84), що свідчить про відносно кращу сформованість саме цієї характеристики. Утім, поглиблений аналіз варіативності, симетрії та ексцесу вказує на суттєві індивідуальні відмінності: розподіл результатів за шкалою «компетентність» є статистично значущо відхиленням від нормального, має слабку позитивну асиметрію і гостровершинну форму, що засвідчує скупчення результатів навколо середнього значення та наявність невеликої кількості педагогів з високими комунікативними вміннями.

Ці висновки підтверджуються і якісним аналізом розподілу рівнів комунікативної компетентності. Більше половини педагогів (51,22%) виявили низький рівень сформованості відповідних умінь, а ще 26,22% – нижче середнього, що в сукупності становить понад 77% вибірки. Такий розподіл вказує на певний дефіцит ключових навичок ефективної міжособистісної взаємодії, що є необхідною умовою для успішної педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі. Тільки 17,07% педагогів продемонстрували середній рівень комунікативної компетентності, тоді як рівень вище середнього (2,44%) та високий (3,05%) були зафіксовані лише в одиничних випадках. Така ситуація може бути наслідком як обмежених можливостей попередньої професійної підготовки, так і браку систематичної підтримки розвитку відповідних умінь у процесі практичної діяльності.

Доповнення результатів дослідження іншими методиками – зокрема, шкалою інтерперсональної толерантності, шкалою емоційного відгуку та тестом

соціального інтелекту – дозволяє говорити про достатній рівень сформованості здатності до емпатії, прийняття інших та розуміння міжособистісних ситуацій. У межах нашого дослідження ці інструменти відігравали допоміжну роль і мали переважно уточнююче значення.

Отже, комунікативна готовність є неоднорідно сформованою. З одного боку, значна частина педагогів демонструє достатньо розвинений рівень інтерперсональної толерантності, емпатії та соціального інтелекту, що сприяє ефективному налагодженню взаємодії в інклюзивному середовищі. З іншого боку, виявлено значний дефіцит загальної комунікативної компетентності, а також схильність окремих педагогів до залежної або агресивної позиції у спілкуванні, що може ускладнювати взаємодію як з учнями, так і з їхніми батьками. Такий стан справ потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного втручання, включаючи розробку і впровадження психокорекційних програм підвищення комунікативної компетентності, які мають охоплювати розвиток емоційного інтелекту, навичок активного слухання, вербальної і невербальної взаємодії, а також толерантного ставлення до різноманіття у навчальному середовищі.

Література:

1. Барбінова А. Структура готовності вчителів до професійної діяльності в умовах інклюзії. *Український педагогічний журнал*. 2018. №1. С.58-64. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/301>

(дата звернення: 09.02.2025).

2. Дорожко І. І., Малихіна О. Є., Туріщева Л. В. Розвиток психологічної готовності педагогів до навчання дітей з особливими потребами. *Multidisciplinary academic notes. Science research and practice: abstracts of XV International Scientific and Practical Conference* ([Madrid], 19–22 April 2022). Madrid, 2022. P.544-547. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/12736> (дата звернення: 29.03.2025).

3. Криворука Є. В. Особливості психологічної готовності педагогів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Освіта і наука – 2023: збірник наукових праць учасників звітно-наукової конференції студентів та аспірантів Факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова* (3-7 квітня 2023 року, м. Київ). Київ, 2023. С.154-155.

4. П'ясецька Н., Шпильова М. Формування у фахівця компетентності взаємодії з дітьми із особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2019. Вип. 2. С.120-127. DOI: 10.31499/2706-6258.2.2019.178471

5. Тимошко Г. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі підготовки до професійної діяльності в інклюзивному середовищі. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 6. С.143-147. DOI: 10.5281/zenodo.3731272

6. Фаловська І. Д., Бойчук М. Ф. Психологічна готовність майбутніх педагогів до реалізації завдань інклюзивної освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Т.2. №4. С.176-183. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.26>

7. Cagran B., Schmidt M. Attitudes of Slovene teachers towards the inclusion of pupils with different types of special needs in primary school. *Educational Studies*. 2011. Vol. 37. Iss. 2. P.171-195.

УДК: 159.9

Черножук Ю.Г.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Міщенко Г.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПАРАМЕТРІВ КРЕАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ РІЗНОЇ СТАТІ

Анотація. У статті розглядаються співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі. Автори аналізують поняття креативності як комплексної психологічної характеристики, що включає швидкість, оригінальність, гнучкість мислення, здатність до метафоричності тощо. Особливу увагу приділено психологічним аспектам креативної особистості в

Філонова К.С. Співвідношення показників схильності до саморуйнування з факторами особистості.....	310
Черножук Ю.Г., Сидоркіна Н.С. Зв'язок самоефективності та інтелекту особистості.....	321
Шварц А.І. Психологічна проникливість і емоційний інтелект.....	328
Якубовська Н.М. Копінг-стратегії осіб з різною схильністю до пасіонарності.....	337

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Корнійчук А.М. Життестійкість дорослих членів сім'ї як чинник формування позитивних взаємин з дітьми.....	346
Лещенко І.А. Емоційне вигорання батьків, які виховують дітей з цукровим діабетом і типу.....	355
Максименко Ю., Баран О. Психоемоційний стан осіб, які переживають кризу середнього віку.....	363
Масименко Ю.Б., Дойсан-Коровьонкова Н.В. Вплив особистісних факторів на схильність до маніпулятивної поведінки студентів.....	371
Масименко Ю.Б., Долженков О.О. Взаємозв'язок навчальної мотивації, копінг-стратегій та рівня емоційного вигорання у здобувачів.....	382
Максименко Ю.Б., Євсєєв М.О. Індивідуальні психологічні особливості проявів альтруїзму у підлітків.....	392
Санніков О.І., Юрчак А.О. Спонтанність як структурна складова рішимості особистості	402
Сапожнікова І.А. Агресивність підлітків різної статі: диференційний аналіз.....	413
Тарасенко А.М. Психологічні кореляти соціального інтелекту: емоційна стабільність, емпатія, відкритість і соціальний самоконтроль.....	422
Ткаченко О. Характеристика актуального стану сформованості комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП.....	431
Черножук Ю.Г., Міщенко Г. Співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі.....	439
Черножук Ю., Новіцька К. Зв'язок соціального інтелекту з креативністю.....	448